

Комунальний заклад вищої освіти
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського, 13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

**Відділ української мови та літератури,
мов національних меншин і зарубіжної літератури**

тел. 55-65-82

Коваленко Л.В.,
кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу української мови та літератури,
мов національних меншин і зарубіжної літератури,
доцент кафедри філології та гуманітарних наук

**Методичні рекомендації щодо викладання предметів
мовно-літературної освітньої галузі
(українська мова та література, зарубіжна література,
польська мова, інтегровані курси)**

в закладах загальної середньої освіти вінницької області у 2023/2024 н.р.

Методичні рекомендації укладено з метою підвищення рівня професійної компетентності вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури, мов національних меншин, інтегрованих курсів закладів загальної середньої освіти щодо організації освітнього процесу та забезпечення якості викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі у 2023-2024 навчальному році. Систематизовані матеріали будуть корисними для вчителів словесності, працівників центрів професійного розвитку, керівників методичних об'єднань.

В основу методичних рекомендацій покладено нормативно-правові документи та навчально-методичні матеріали Міністерства освіти і науки України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», Українського інституту розвитку освіти, а також використано науково-методичні напрацювання та результати дослідно-експериментальної роботи, проведеної в КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти». Систематизовано нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання шкільних курсів української мови та літератури, зарубіжної літератури, польської мови та інтегрованих курсів в 5-6 класах НУШ та 7-11 класах у 2023-2024 н.р. Узагальнено рекомендації щодо реалізації Концепції «Нова українська школа» у базовій середній освіті в освітній галузі «Мови і літератури». Надано методичні поради щодо підвищення якості знань здобувачів освіти з мовно-літературних предметів та інтегрованих курсів. Запропоновано літературу, інтернет-ресурси, методичні розробки, які регламентують роботу та розширюють інформаційне поле підготовки вчителів-філологів до навчального року.

Акцентовано увагу на оновленнях, зокрема:

1) основних завданнях реформування базової середньої та повної загальної середньої освіти;

- 2) організації освітнього процесу на уроках словесності в 5-6 класах відповідно до модельних програм, складених за новим Державним стандартом базової середньої освіти та в 7-11 класах;
- 3) змісті та структурі шкільних курсів української мови та літератури, зарубіжної літератури, польської мови, інтегрованих курсів в 5-6 класах НУШ;
- 4) змісті, структурі, компетентнісному потенціалі та базових знаннях нових підручників НУШ мовно-літературної освітньої галузі;
- 5) орієнтовному календарно-тематичному плануванню уроків з предметів мовно-літературної освітньої галузі;
- 6) питанні формувального оцінювання навчальних досягнень учнів 5 і 6 класів.

Методичний кейс сучасних учителів української мови та літератури, зарубіжної літератури, мов національних меншин, інтегрованих курсів (10 обов'язкових компонентів)

1. Державні стандарти (для ознайомлення – Державний стандарт початкової освіти (КМ від 21.02.2018 р. №87, у редакції від 24.07.2019 №688), для викладання в 5-х і 6-х класах – Стандарт базової середньої освіти (КМ від 30 вересня 2020 р. № 898), для викладання в 7-11 класах – Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (КМ від 23.11.2011 р. №1392).
2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів НУШ (у 2023-2024 н.р. чинні для 5-х, 6-х класів).
3. Навчальні програми для 5-х, 6-х класів НУШ (укладені вчителями на основі модельних програм).
4. Навчальні програми для 7-9 класів.
5. Навчальні програми для 10-11 класів.
6. Підручники для 5-х, 6-х класів НУШ та 7-11 класів (паперовий, електронний варіанти).
7. Інтерактивне календарно-тематичне планування уроків за класами.
8. Критерії оцінювання навчальної діяльності учнів за рівнями (В, Д, С, Н), свідоцтво досягнень учнів.
9. Бібліотека корисних ресурсів, покликань, роздаткових матеріалів.
10. Стандарт професії «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

Основні завдання вчителя-словесника в умовах реалізації ключової освітньої реформи «Нова українська школа»:

- ґрунтовне опрацювання нормативної бази, основ упровадження Державного стандарту базової середньої освіти;
- створення якісного безпечного пізнавального освітнього середовища для розвитку учнів;
- використання дієвих підходів до навчання та пошук ефективного педагогічного інструментарію;
- стимулювання та скеровування процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів, підтримка їхнього прагнення до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку;
- систематичне підвищення кваліфікації з питань теорії та практики впровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;
- організація навчальної діяльності сучасного вчителя за принципом «Гарні вчителі – осердя гарних шкіл. Виконуючи різні ролі, вони досягають трьох головних цілей: **натхнення** – вони надихають учнів своєю любов'ю до предмета й спонукають їх досягати висот; **упевненість** – вони допомагають учням набути вмінь і поглибити знання, які зроблять їх упевненими в собі, самостійними людьми, здатними до вдосконалення; **творчість** – вони дають учням змогу експериментувати, досліджувати, ставити запитання й розвивати навички нестандартного мислення» (Кен Робінсон і Лу Ароніка. «Школа майбутнього», 2016).

Нормативна база для організації освітнього процесу з української мови та літератури в закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році

Освітній процес здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» (№7325 від 28.04.2022), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та інших; Указу Президента України від 16 березня 2022 року №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»; постанови Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року №711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»; Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394; Державних стандартів повної загальної середньої освіти: на рівні базової середньої освіти: в 5-6 класах – Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898); в 7-9 класах – Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (затвердженого Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року №1392); на рівні профільної середньої освіти (в10-11/12 класах) – Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (затвердженого Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року №1392).

Для реалізації головних принципів реформи НУШ, з метою ефективної організації освітнього процесу в закладах освіти базової школи радимо використовувати:

□ дорожню карту реформування базової та профільної школи (розробник МОН України): <https://cutt.ly/CZvdTjB>;

□ навчально-методичний путівник НУШ 5-6 клас (розробник ДНУ «ІМЗО»): <https://cutt.ly/5ZvGHqJ>;

□ навчально-методичну скарбничку НУШ (розробник ДНУ «ІМЗО»): <https://cutt.ly/VZvRiw9>;

□ навчально-методичні посібники, що висвітлюють методологічні та загальнодидактичні питання навчання у Новій українській школі (розробник ДНУ «ІМЗО»): <https://cutt.ly/lyP5Ay2>.

Мета викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі – «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», інтегрованих курсів (за новим Держстандартом й освітньою програмою) – розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, здатних спілкуватися для духовного, культурного та національного самовираження, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень. (Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти: [URL:http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/)).

Пріоритетні підходи до організації освітнього процесу на уроках словесності

Підхід	Мета	Реалізація
Компетентнісний	досягнення учнями успіхів у різних сферах життя, здатність до вирішення завдань	виконання практичних завдань, вправ із використанням набутих знань, умінь, навичок, цінностей з орієнтацією на різні життєві ситуації
Діяльнісний	набуття учнями практичного досвіду щодо застосування знань	залучення учнів до активної участі в навчанні, вивчення мовних і літературних теоретичних понять шляхом спостережень, досліджень, інтерпретації різних текстів на уроках мови та літератури, застосування ігрових завдань, тренінгових технологій

Особистісно орієнтований	розвиток креативного мислення, творчих здібностей учнів	Виконання нестандартних творчих завдань, які сприяють розкриттю здібностей учнів
Комунікативний	удосконалення здатності учнів висловлюватися, спілкуватися, використовуючи знання мовних правил	поєднання мовної й мовленнєвої складової на кожному уроці
Інтегративний	формування в учнів цілісної духовної та мовної картини світу	поєднання мовного та літературного матеріалу зі знаннями інших галузей, наук, видів мистецтва, сучасною цікавою інформацією
Системний	розвиток цілісних уявлень про мовні й літературні явища та процеси	комплексне дослідження теоретичного матеріалу різних мовних розділів, аналіз композицій художніх творів

Організація освітньої діяльності в умовах війни
Актуальні питання мовно-літературної освіти
Рекомендації щодо підвищення якості знань й умінь здобувачів освіти

Одним із викликів 2023/2024 навчального року є якість надання освітніх послуг в умовах повномасштабної війни, розв'язаної росією. На етапі підготовки до нового навчального року задля підвищення якості знань здобувачів освіти з мовно-літературних предметів (українська мова та література, зарубіжна література, мови національних меншин, інтегровані курси) учителям потрібно акцентувати увагу на вирішенні актуальних питань практики.

Попри війну, ключова освітня реформа НУШ у закладах загальної середньої освіти України у 2023/2024 навчальному році продовжиться. Освітній процес буде організовано за очною, дистанційною та змішаною формами навчання залежно від можливостей фонду захисних споруд у закладах загальної середньої освіти. Рішення щодо формату навчання у 2023-2024 н. р. будуть приймати обласні військові адміністрації та засновники закладів освіти.

Відповідно до Постанови КМУ № 782 від 28 липня 2023 року «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні», листа Міністерства освіти і науки України від 17.05.2023 № 1/6990-23 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та проходження осінньо-зимового періоду 2023/24 року» освітній процес в ЗЗСО традиційно розпочнеться 1 вересня 2023 року та триватиме до 28 червня 2024 року. На період воєнного стану призупиняється дія положення в частині тривалості освітнього процесу, тому навчальний рік може тривати більше або менше 175 днів.

Міністерство освіти і науки України надало методичні рекомендації для проведення Першого уроку на тему: «Ми українці: честь і слава незламним!» (для підготовки до Першого уроку корисними можуть бути матеріали, розроблені колегами: <https://erudyt.net/vixovni-zaxodi/konspekti-do-1-veresnya/pershyy-urok-2022-my-ukrainsi-chest-i-slava-nezlamnym-7-klas-konspekt-prezentatsiia.html>; <https://naurok.com.ua/pershiiy-urok-u-2022-2023-n-r-mi---ukra-nci-chest-i-slava-nezlamnim-341711.html>).

Організація освітньої діяльності у базовій школі здійснюватиметься відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням КМ України від 14.12.2016 № 988-р - <https://cutt.ly/OyA9z5p>). Виконання вимог чинних державних стандартів є обов'язковим для всіх закладів загальної середньої освіти, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності.

Міністерство освіти і науки України надало методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації», розроблені Державною установою «Український інститут розвитку освіти» (лист МОН № 1/11479-23 від 03.08.2023 “Про методичні рекомендації”): <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-bezpechne-osvitnye-seredovyshe/>

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідними державними стандартами результатів навчання, є освітня програма закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Основою для розроблення освітньої програми є стандарт освіти відповідного рівня.

У 5-6 класах ЗЗСО освітній процес здійснюватиметься відповідно до таких типових освітніх програм:

Типова освітня програма для 5-9 класів ЗЗСО (наказ МОН 19.02.2021 №235 - 5 класи (адаптаційний період);

Типова освітня програма ЗЗСО II ступеня (наказ МОН 20.04.2018 №405-6-9 класи;

Типова освітня програма ЗЗСО III ступеня (наказ МОН 20.04.2018 №408 (у редакції зі змінами 28.11.2019 №1493);

У 7-11 класах ЗЗСО освітній процес здійснюватиметься відповідно до типових освітніх програм:

«Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня», (наказ МОН від 20.04.2018 № 405);

«Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня» (наказ МОН від 20.04.2018 № 408 у редакції наказу МОН від 28.11.2019 №1493 зі змінами, внесеними наказом МОН від 31.03.2020 № 464).

На основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, педагоги закладів загальної середньої освіти можуть розробити власну навчальну програму та затвердити її рішенням педагогічної ради.

Зазначені програми спрямовують діяльність учителя на виконання завдань, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти, реалізацію компетентнісного потенціалу мовно-літературної галузі, актуалізацію ціннісних орієнтирів, формування предметної та ключових компетентностей.

Навчальні матеріали для учнів 5-6 класів створено, але війна в Україні призвела до браку коштів для друку навчальної літератури. У разі відсутності підручників рекомендуємо використовувати їхні електронні версії з метою забезпечення інтерактивної навчальної діяльності. Е-книга не є повноцінною заміною паперового видання, але це частково вирішить проблему відсутності підручника на уроці.

Пріоритетним освітнім завданням закладів освіти у 2023/2024 навчальному році є формування у здобувачів освіти уміння якісно навчатися з використанням ІКТ, а в учителів – уміння забезпечувати цей процес. Серед причин, які знизили якість освітнього процесу в Україні в минулому навчальному році, такі:

- відсутність ефективного зворотного зв'язку з учителями;
- великий обсяг домашніх завдань;
- технічні проблеми;
- недостатнє забезпечення учнів та вчителів комп'ютерною технікою;
- брак спілкування;
- відсутність здобуття дієвого практичного досвіду тощо.

Забезпеченню надання необхідної якості освітніх послуг в умовах воєнного стану сприяє чітко спланована робота вчителя, яка передбачає:

1) укладання на початку навчального року оптимального навчально-методичного кейсу, комплексу для вивчення предметів: методи, прийоми, засоби та інструментарій для дистанційної, очної, змішаної форм навчання, цифрові сервіси, навчальні матеріали;

2) приділення належної уваги повторенню вивченого матеріалу за минулий рік в умовах очного та/або дистанційного навчання, запровадження «коригувального навчання»: діагностичні роботи, усні співбесіди, опитування в 5-11-х класах з метою визначення рівня засвоєння матеріалу учнями та відповідно до результатів планування роботи (колективної або індивідуальної) щодо актуалізації окремих тем, систематизації знань та умінь, практичного їх закріплення тощо;

3) результативна організація онлайнного та змішаного навчання школярів із розміщенням навчальних матеріалів – записів відеоуроків з предметів, презентацій,

відеоконференцій тощо та надання вільного доступу до них з чіткими інструкціями до завдань, а також інформування батьків про освітні ресурси, які застосовує вчитель;

4) ефективна організація освітнього процесу в умовах очного і дистанційного навчання без переважання учнів і вчителів з дотриманням безпечних умов здобуття й надання освіти;

5) організація зворотного зв'язку з учнями під час дистанційного оцінювання навчальної діяльності учнів, що передбачає використання електронних опитувальників, підготовку розгорнутих запитань і різнорівневих завдань для перевірки засвоєння матеріалу, забезпечення послідовності в чергуванні викладання матеріалу та інтерактивного опитування, додаткова увага до самооцінювання учнями власної навчальної діяльності, надання достатнього часу для відповідей учнів, анонімне опитування учнів (за потреби), використання оцінювання як інструменту для навчання, а не лише контролю, заохочення учнів до конструктивного аналізу та корегування своєї роботи.

Оскільки дистанційне навчання можна здійснювати в синхронному та асинхронному режимах, то, відповідно, зміст і характер вправ, методичне забезпечення виконання їх ураховуватиме особливості співпраці учня і вчителя в умовах цих двох режимів. Синхронний режим (коли всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у вебсередовищі) передбачає співпрацю вчителя й учнів у реальному часі. Це може бути відео-, аудіозв'язок, спілкування в чаті. Перевагою синхронності є одночасність, зворотність, миттєве залучення учасників у визначений час. Зворотний зв'язок має бути постійним і своєчасним. Ефективним вважаємо застосування інтерактивних вправ, розташованих на різноманітних електронних ресурсах, наприклад, LearningApps.org, що спонукає учнів до повторення, узагальнення і систематизації знань, формування в них стійких умінь і навичок. Крім того, можливість відразу перевірити правильність виконання вправ і завдань спонукає здобувачів освіти до рефлексії.

Заклад освіти може організувати дистанційне навчання за допомогою:

- організації онлайн-занять через Zoom, Skype, Instagram, Google, Hangouts;
- заздалегідь записаних відеоуроків, презентацій вчителів чи із зовнішніх освітніх ресурсів;
- підібраних завдань для самостійної роботи із подальшою перевіркою;
- використання безкоштовних вебсерверів та платформ, наприклад, Google, Classroom, Moodle, Microsoft Teams.

Надзвичайно важливим є чітка система організації навчання в школі з самостійним опрацюванням учнями матеріалу (розклад, критерії оцінювання, узгодження кількості контрольних робіт (не більше 3 на тиждень), врахування вікових особливостей щодо виконання домашніх завдань). Домашні завдання мають бути посилюючими для самостійного виконання дітьми (чіткі поради та інструкції).

Для організації дистанційного навчання доцільно скористатися методичними рекомендаціями, поданими у листах МОН від 23.03.2020 № 1/9-173; від 16.04.2020 № 1/9-213 та методичними рекомендаціями «Організація дистанційного навчання в школі» (авт. А. Лотоцька, А. Пасічник), розробленими за підтримки МОН (<https://cutt.ly/MynTayc>).

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У 2023/2024 навчальному році вивчення української мови та літератури здійснюватиметься за такими програмами:

- у 5-6 класах – за модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» наказом від 12.07.2021 № 795 (зі змінами, внесеними у додаток наказами Міністерства освіти і науки України від 10.08. 2021 р., № 898, від 29.09. 2021 р. № 1031, від 13.12. 2021 р. №1358, від 02.02.2022 р. № 96, від 09.02. 2022 № 143, від 11.04. 2022 р. № 324);

- у 7-9 класах – за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 № 804;

• у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 №1407.

Модельні навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>. Переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2023/2024 навчальному році 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (<https://goo.gl/93BNko>).

Під час добору навчальної літератури для використання в освітньому процесі у новому навчальному році педагогічним працівникам слід урахувати, що до деяких навчальних програм останнім часом було внесено зміни та доповнення, що, відповідно, *не відображено в підручниках та посібниках попередніх років*. З огляду на зазначене, рекомендуємо для викладання певних тем використовувати матеріали електронних версій підручників або інші додаткові матеріали.

Привертаємо увагу, що за результатами розгляду комісій Переліки постійно доповнюватимуться новими назвами, оновлюватимуться з урахуванням строку дії грифа, наданих навчальній літературі та навчальним програмам Міністерством освіти і науки України.

Переліки є доступними для ознайомлення в режимі онлайн (<https://imzo.gov.ua/kataloh-nadannia-hryfiv/>). Навчальні програми базуються на цінностях Нової української школи й орієнтуються на ідеал її випускників: освічених українців, всебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів, здатних до інновацій.

Зауважуємо, що в мовленнєвій лінії навчальної програми для 10-11 класів подано перелік рекомендованих видів роботи, які дають змогу учням реалізувати здобуті знання практично. Ці види роботи забезпечують повноцінний мовленнєвий розвиток старшокласників, адже комплексно охоплюють формування всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння і письма). Системний підхід до розвитку мовлення учнів не передбачає виділення окремих годин на традиційні для 6-9 класів аудіювання, читання мовчки та вголос, перекази, твори тощо, оскільки ці види роботи передбачено на кожному уроці. Учитель може на власний розсуд змінювати запропоновані теми й види роботи, але водночас прагнути протягом року рівною мірою приділяти увагу розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності.

Відповідно до кожної з модельних навчальних програм створено підручники. Для реалізації принципу академічної свободи Міністерство освіти і науки України пропонує варіантність підручників з української мови для 5 і 6 класів закладів загальної середньої освіти, зокрема щодо реалізації кожної з модельних навчальних програм. Заклади загальної середньої освіти працюють за підручниками, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Перелік рекомендованої МОН початкової літератури на 2023/2024 навчальний рік:

<https://www.schoolife.org.ua/?p=70908&fbclid=IwAR0QTzePEmoN6QeVCXL8qIvnD7HWVHkx374U14XHcjn5bax39tFrF1f1t8w>. Електронні версії підручників для вивчення курсів розміщено в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»: <https://lib.imzo.gov.ua/>; на інших ресурсах інтернету: <https://www.schoolife.org.ua/elektronni-versiyi-pidruchnykyiv-dlya-uchniv-1-11-h-klasiv-2023-2024-n-r/>

Також систематизовану добірку навчально-методичного забезпечення для 5, 6 класів розміщено на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - «Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи» в розділі «Нова українська школа»: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=61877777.

Збірник орієнтовних календарно-тематичних планувань з української мови та літератури, зарубіжної літератури на 2023-2024 н. р.: <https://www.schoolife.org.ua/zbirnyk-kalendarno-tematychnyh-planuvan-z-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury-na-2023-2024-n-r/>

Особливості викладання української мови в 5-6 класах. Учитель має акцентувати увагу учнів на правилах комунікативно доцільного використання одиниць усіх рівнів мови в усному й писемному мовленні, зокрема приділяти увагу труднощам слововживання, складним

випадкам наголошування, правопису, нормам узгодження мовних одиниць, культурі слова тощо. Для забезпечення розвитку компетентного мовця в умовах безпосереднього спілкування модельні програми передбачають залучення учнів до дій зі сприймання й використання інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія в класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі, інтерв'ю тощо). Така мовленнєва практика розгортається навколо прослуханих/прочитаних/переглянутих текстів або медіатекстів. Мотивування учнів до вдосконалення власного мовлення сприяє стійкому пізнавальному інтересу до фонетичних закономірностей української мови, орфоепічних норм та знань зі стилістики.

Компетентний мовець має знати правила застосування мовних формул, з допомогою яких він може ознайомитися, з'ясувати або уточнити певну інформацію, пояснити, запросити, попросити вибачення, привітати когось або висловити співчуття тощо. Для цього введено до програм, наприклад, відомості про мовленнєві жанри.

Системний характер ознайомлення учнів з мовленнєвими жанрами забезпечує насамперед їхнє місце в освітньому процесі: водночас на спеціально відведених для конкретного жанру уроках і на уроках вивчення (закріплення, повторення, узагальнення тощо) мовної теорії.

Актуальними є завдання, що забезпечують формування в учнів умінь працювати з різноманітними лексикографічними джерелами. До ключових мовних навичок XXI століття віднесено розвинений словниковий запас, що визначає доцільність системної роботи над збагаченням словника учнів.

Системне формування ключових компетентностей та базових знань з української мови має відбуватися на фоні розвитку критичного мислення й емоційного інтелекту в учнів. Міжпредметні та міжмистецькі зв'язки на уроках рідної мови передбачають зосередження зусиль на поглибленні загальнопредметних умінь (працювати з інформацією, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, висловлювати припущення, робити висновки, вирішувати проблеми, працювати в команді, приймати рішення, ефективно спілкуватися, генерувати нові ідеї тощо).

Розвиток мовно-мовленнєвої компетентності учнів передбачає:

- навчання учнів умінню отримувати доступ до інформації, шукати й відбирати тексти, осмислювати та оцінювати, виявляти й долати суперечності;
- уміння працювати з різними текстами (перерваними, змішаними, креолізованими, медіатекстами, які були застосовані під час проведення міжнародного дослідження PISA, ЗНО).
- розвиток мовлення учнів засобами художнього слова за трьома напрямками: збагачення словникового запасу, оволодіння нормами мови, формування навичок виражати свої думки в усній та писемній формі;
- застосування завдань, які поєднують роботу мислення та операційної пам'яті, що веде до запам'ятовування слів, виразів, винятків з правил тощо;
- застосування проблемно-ситуативних завдань;
- використання технологій різних видів аналізу тексту.

Вивчення кожної теми варто починати з цілевизначення, що сприяє становленню цілеспрямованості, активізації внутрішніх мотиваційних резервів, умотивованої рефлексії, оскільки між цілевизначенням і рефлексією є логічний зв'язок, що забезпечує здатність учнів/учениць займати зовнішню позицію стосовно свого «Я», критично оцінити себе, свою діяльність, виявити невикористані резерви, окреслити шляхи самовдосконалення. Доцільно пропонувати завдання й запитання, які учні зможуть застосовувати як орієнтири в пошуках шляхів розв'язання повсякденних життєвих проблем.

У процесі навчання необхідно заохочувати й підтримувати самостійність мислення, що дає змогу учням/ученицям розмежовувати власну й чужу позицію, порівнювати й оцінювати їх, формувати систему ставлень. Привертаємо увагу до іншої важливої проблеми – навчання працювати в команді, групі, парі – і методів, що сприяють цьому.

Цінними є такі вміння: виявити і сформулювати проблему; швидко знайти необхідну й достатню для розв'язання проблеми інформацію; оцінити її; у разі потреби з'ясувати, якої інформації бракує та використати її в роботі.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ

У 2023/2024 навчальному році вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класі здійснюватиметься за модельними навчальними програмами: «Школа радості. Зарубіжна література.

5-6 класи» (авт. Ніколенко О.М. та ін.); «Школа радості. Зарубіжна література.

5-9 класи» (авт. Ніколенко О.М. та ін.); «Зарубіжна література. 5-6 класи» (авт. Волощук Є.В.); «Зарубіжна література. 5-6 класи» (авт. Богданець-Білоskalенко Н. І. та ін.).

Інструктивні авторські презентації модельних навчальних програм містяться за покликаннями:

□ «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є. В. : <https://imzo.gov.ua/movno-literaturna-osvitnia-haluz/>).

□ «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудницька Н. П., Туряниця В. Г., Тихоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.): <https://imzo.gov.ua/movnoliteraturna-osvitnia-haluz/>.

□ «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білоskalенко Н. І., Снегір'ова В. В., Фідкевич О. Л.): <https://imzo.gov.ua/movnoliteraturna-osvitnia-haluz/>.

□ Модельна програма «Зарубіжна література. 7 – 9 класи». Снегирева, В. В., Бушакова, О. В., Горобченко, І. В. Каєнко, О.В. (2023) (Прийнята до публікації).

□ «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Тригуб І. А.): <https://imzo.gov.ua/movnoliteraturna-osvitnia-haluz/>.

Зважаючи на процеси євроінтеграції України, впровадження Державного стандарту базової середньої освіти (2020), необхідно звернути особливу увагу на формування ключових компетентностей і реалізацію компетентнісного підходу засобами класичної й сучасної літератури різних країн світу.

Особливості викладання української та зарубіжної літератури, інтегрованих літературних курсів у 5-6 класах

У зміст курсів української та зарубіжної літератур для 5-6 класів реалізовано основні функції літератури для дітей та юнацтва в сучасному соціумі. Так, естетична функція літератури для підлітків визначає її суть, дозволяє аналізувати літературні твори як мистецькі явища, що мають не тільки цікавий, пізнавальний зміст, але й високохудожню форму.

Морально-етична функція розкривається в ідейному змісті, підтексті художніх творів, у яких юні читачі відшукують приклади взаємин між людьми, засуджують негативні вчинки, співпереживають улюбленим героям. Це сприяє формуванню в молодших підлітків типу поведінки в соціумі.

Комунікативна функція художнього твору для дітей та юнацтва розкривається відповідно до вікових особливостей читачів, доступності їхньому сприйняттю й розумінню. Під час діалогу з автором художнього твору молодші підлітки формують уявлення про митця, співвідносять зображене в тексті з власним життєвим досвідом, вчаться критично оцінювати вчинки літературних персонажів, дискутувати, пояснювати свою думку щодо прочитаного.

Особливої уваги заслуговує методика вивчення творів сучасної української літератури для підлітків. Процес їх опрацювання на уроках української літератури в 5-6 класах має бути орієнтованим на адекватне для цього віку реципієнтів сприйняття. Оскільки в кожного покоління юних читачів своя система цінностей, то й формування її найефективніше відбувається під час читання художніх творів, у центрі яких протагоніст – їхній ровесник, зі

співзвучними їм почуттями й переживаннями, втіленими в його життєвих мріях, пригодах, самому процесі дорослішання.

Моделі уроків вивчення сучасних художніх творів можуть мати триетапну структуру: вступна частина, власне робота з текстом і підсумкова, рефлексійна частина. У вступній частині варто застосовувати інтерактивні мотиваційні завдання на основі медіатекстів, в основі яких – «занурення» у контекстуальні зв'язки художнього тексту. В основній частині уроку рекомендовано використовувати прийоми розвитку критичного й аналітичного мислення на основі текстуальної роботи: дидактичну ейдетику, складання й розгадування квестів, вікторин, виконання творчих завдань на фреймах, зокрема й на віртуальних дошках Migo, Padlet, Jamboard тощо. На уроках текстуального вивчення сучасних літературних творів доцільно практикувати творчі завдання та проекти.

У прикінцевій частині таких уроків обов'язковою має бути рефлексія як елемент формувального оцінювання й водночас узагальнення й систематизації знань учнів. Це може бути й інтерактивне обговорення, й узагальнення за допомогою рефлексійних таблиць, схем, сенканів тощо.

Для того, щоб підлітки адекватно зрозуміли ціннісний потенціал художнього твору, він має викликати в них зацікавлення, прагнення прочитати. Це можливе за умови застосування сучасних технологій навчання, зокрема орієнтованих на залучення всіх учнів до процесу сприйняття, обговорення й інтерпретації художніх творів, використання компетентнісного й діяльнісного підходів.

Модельні навчальні програми з української та зарубіжної літератури, інтегрованого мовно-літературного курсу (українська мова, українська та зарубіжні літератури), інтегрованого курсу літератур визначають орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5–6-х класів з мовно-літературної освітньої галузі, пропонований зміст та види навчальної діяльності учнів, спрямовані на реалізацію очікуваних результатів на основі пропонованого змісту.

У розділах модельних програм визначено *очікувані результати навчання, пропонований зміст та види навчальної діяльності*. Очікувані результати навчання відповідають орієнтирам для оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі, визначеним у Державному стандарті базової середньої освіти. У кожному розділі представлено очікувані результати навчання з усіх чотирьох груп обов'язкових результатів навчання, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти – *аудіювання, говоріння, читання, письмо*.

Серед текстів є зразки різних літературних родів, жанрів, а також різних типів і стилів мовлення. Паралельно передбачено роботу з різноплановими інформаційними та іншими нехудожніми текстами, а також із медіатекстами. Крім того, опрацювання за програмою тих чи інших творів збігається в часі із відповідними офіційними та народними святами, пам'ятними датами, визначними подіями тощо для забезпечення зв'язку з життям.

Перелік текстів у модельних програмах з літератури є *пропонованим*. У підручниках до програми автори використовують різні твори з наведеного переліку. Це має враховувати вчитель, і, залежно від кількості годин на тиждень, а також обраного підручника, додавати тексти з наведеного переліку для роботи в класі та для самостійного (позакласного) читання або запропонувати учням інші тексти. Спосіб роботи з текстом (читання повністю, скорочено, в уривках, прослуховування аудіокнижки тощо) залежить від його специфіки, запитів учнів, базових знань, запланованих до опрацювання, та передбачених видів навчальної діяльності.

Реалізація в програмах текстоцентричного підходу робить той самий текст основою як для його аналізу, інтерпретації, оцінювання тощо, тобто для читацької діяльності, так і для розгортання видів діяльності, пов'язаних із процесом усного та письмового мовлення, а також опанування необхідних знань. Це дає змогу розв'язувати на одному уроці завдання і мовної, і літературної освіти.

Крім безпосередньої участі в спілкуванні, учні вчать аналізувати комунікативні ситуації з позиції спостерігача (на прикладі рольових ігор, театралізації, перегляду або прослуховування медіатекстів), опановуючи необхідні для цього поняття з теорії комунікації, теорії тексту, теорії інформації. Знання зі стилістики, теорії комунікації, теорії тексту, теорії

інформації на етапі адаптаційного циклу базової освіти мають прикладний характер і використовуються в процесі навчання з метою подальшого вдосконалення усного та письмового мовлення.

В освітній програмі закладу зазначені години тижневого навчального навантаження. Відповідно вчитель передбачає в календарному плануванні теми окремих уроків, орієнтуючись на визначені в програмах розділи та теми.

У класному журналі відводять сторінки з назвою предмета *без поділу* на окремі складники курсу. Записи на правій сторінці журналу мають бути увідповіднені з навчальною програмою та календарно-тематичним плануванням, за якими працює вчитель. На лівій сторінці класного журналу вчитель обов'язково фіксує результати тематичних та семестрових діагностичних робіт. Результати формувального оцінювання можуть бути відображені як у класному журналі, так і в щоденнику спостережень.

Упродовж роботи за модельними навчальними програмами у підсумках кожного розділу доцільно проводити тематичну роботу для поточної діагностики/ формувального оцінювання досягнення учнями очікуваних результатів навчання та опанування категорій базових знань, визначених відповідним розділом. Такі роботи можуть бути запропоновані в тестовій формі. Такі види робіт, як диктанти, аудіювання, декламування, читання мовчки та вголос, усні й письмові перекази та твори, діалогування вчитель проводить упродовж семестру з метою формувального оцінювання. Кількість і види таких робіт на семестр учитель планує самостійно.

За підсумками семестру доцільно проводити комплексну діагностичну роботу, яка дасть змогу оцінити рівень досягнення учнями очікуваних результатів навчання в усній, письмовій взаємодії, роботі з текстом та дослідженні мовлення (4 групи обов'язкових результатів навчання за Державним стандартом базової середньої освіти).

Дидактико-методичний потенціал програм забезпечує можливість формування в процесі вивчення української та зарубіжної літератури читацької і ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Під час вивчення української та зарубіжної літератури, інтегрованих курсів компетентнісний підхід має органічно поєднуватися з діяльнісним та інтегрованим підходами. Діяльнісний підхід у галузі літератури передбачає залучення учнів та їх мотивацію до різних видів читацької діяльності, активного діалогу з художнім текстом, виконання (самостійно або в групі\команді) творчих робіт на підставі прочитаних творів, їх обговорення (усно та письмово, зокрема в цифровому середовищі), постійного розширення кола читання з допомогою інтернет-сервісів тощо.

Оскільки Нова українська школа зорієнтована на особистість, розвиток творчості, створення індивідуальної траєкторії навчання кожного учня, то будь-яка робота з мовним матеріалом, художнім твором на уроках української мови, літератури чи зарубіжної літератури має бути спрямована на розвиток критичного мислення, формування цінностей, вміння формулювати та аргументувати думку, підкріплювати її фактами з літературного твору, історії, життя. На уроках словесності потрібно розвивати ключову компетенцію – читання тексту з розумінням.

Учителі-словесники мають зауважити, що в початковій школі традиційних окремих предметів «Українська мова» та «Читання» вже немає, діти вивчають інтегрований мовно-літературний курс, тому в 5 і 6 класах вчитель базової школи формує поняття про розділи мовознавства, навчає учнів аналізувати літературний твір. Потрібно більше заохочувати інтерпретаційну активність учнів під час аналізу тексту, не нав'язуючи їм чийсь або свою думку, використовувати нестандартні прийоми у викладанні мови, роботі з художнім твором з метою зацікавлення учнів.

За сучасними вимогами формування літературної компетентності передбачає навчання дітей розуміти текст, легко орієнтуватися та адаптуватися в контексті, ефективно комунікувати, самонавчатися, медійно грамотно оцінювати інформацію на різних типах носіїв (паперових/цифрових) та з різних джерел і вправно оперувати нею. В епоху цифрових технологій має бути

позиціонування цифровізації як альтернативи для навчання, дружнього, а не ворожого середовища щодо читання.

З огляду на вагомий виховний потенціал уроків словесності обов'язковою складовою на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури є національно-патріотичне виховання та формування української ідентичності. Варто посилити патріотичне виховання засобами словесності на прикладах вітчизняних та зарубіжних художніх творів. Історія довела, що російська література – це література ворожої нації. Твори російських письменників не мають місця у вихованні свідомих українців.

Сам процес навчання, як і мовний та літературний матеріал, мають розглядатися з точки зору життєвої актуальності, практичної необхідності. На уроках словесності формуємо не літературознавця, а читача, культурну, духовно розвинену особистість, не мовознавця, а комунікабельну людину, здатну спілкуватися, доводити, спростовувати думку, вирішувати проблеми. Доречним буде опрацювання питань: чому може навчити художній твір людину XXI століття? Які життєві компетентності формуються? Які уроки візьмете з твору?

Література – це мистецтво слова і звичайні тести для оцінювання літературної компетенції учнів не розкривають специфіку її засвоєння, тому вимагає від учителя особливого підходу.

Учителі мають ставитися до учнів як до рівноправних учасників освітнього процесу, різнобічно сприяти гармонізації мікроклімату у класі, приділяти увагу кожній індивідуальності. Психологи радять учителям уважно ставитися до сприйняття та обговорення з учнями болісних реалій війни в Україні, здійснювати індивідуальний диференційований підхід до дітей, які зазнали психологічних травм у результаті війни. За потреби та можливості потрібно не уникати розмов про війну, давати виважені відповіді на ті запитання, які хвилюють учнів.

Складниками компетентності в галузі викладання зарубіжної літератури є: знання (художній текст та/або медіатекст, навчальні тексти, науково-популярні тексти, теоретичні поняття, відомості про письменників, жанри, літературні явища тощо); уміння (загальні (читання з розумінням, висловлення власної думки, критичне мислення, логічне обґрунтування позиції, робота в групі/команді, виявлення ініціативи, уміння оцінювати ризики, приймати рішення тощо) та предметні (застосування набутих знань у різних навчальних ситуаціях, в процесі виконання проєктів, дослідження, творчості тощо)); ставлення («я і своє» – виховання любові до національного через українські переклади творів, ілюстрації українських митців, взаємозв'язки української та зарубіжних літератур тощо; «я і чуже» – формування поваги до різноманіття культур/літератур світу, використання духовного досвіду цивілізованих народів, толерантне ставлення до людей інших рас, націй, національностей).

Особливу роль у реалізації концепції Нової української школи відіграє запровадження інтегрованого підходу в навчанні. Оскільки художній текст є сам по собі інтегральною цілістю, що поєднує різні аспекти людського буття, він дозволяє залучати для його кращого розуміння учнями знання з інших освітніх галузей/предметів/інтегрованих курсів. Відповідно на підставі осмислення художніх творів класики й сучасності учні навчаються встановлювати зв'язки між поняттями та явищами з різних сфер людського суспільства, отримують цілісний образ світу крізь призму мистецтва слова, а також мають можливість для формування засобами літератури й культури власної особистості – патріота України і водночас людини із широким світоглядом, яка відчуває приналежність до цивілізованого світу і причетність до світового культурно-історичного процесу.

Оскільки в Державному стандарті базової середньої освіти значно розширено зміст поняття «текст», у процесі викладання зарубіжної літератури необхідно навчати учнів умінням і навичкам роботи з різними видами текстів – художніми, навчальними, науковими, науково-популярними, медіатекстами, графічними, гіпертекстами тощо. Це сприятиме подальшій соціальній та культурній адаптації учнів до умов сучасного світу, цифрового середовища, формуванню критичного мислення щодо текстів різних видів, пошуку актуальних текстів та ін. При тому художня література (класична і сучасна) має розглядатися не стільки як джерело інформації, скільки в морально-етичному, світоглядному, естетичному аспектах, які відіграють надзвичайно важливу роль у становленні й вихованні юного покоління України.

Робота з різними видами текстів (зокрема художніми текстами та/або медіатекстами) у процесі викладання зарубіжної літератури має бути спрямована на досягнення результатів навчальної діяльності учнів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: 1) взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях; 2) аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів; 3) висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі; 4) дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення.

Вивчення зарубіжної літератури здійснюється з урахуванням компетентнісного потенціалу мовно-літературної галузі, виключного впливу художньої літератури на формування світогляду, національної свідомості та моральних якостей учнів, розвитку їх мовленнєвої діяльності та комунікативних здібностей у процесі прилучення до найкращих книжок світу в українських перекладах, виховання засобами мистецтва слова високоосвічених і культурних громадян України, здатних захищати її національні інтереси, патріотів своєї держави.

Учителям варто ознайомитися з посібником «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» (2019): <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>

Підвищення рівня читацької грамотності. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018, у якому Україна брала участь вперше, засвідчив, що рівень читацької компетентності 15-річних українських учнів виявився гіршим порівняно із середніми значеннями досягнень їхніх однолітків країн ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку). Середній бал українських учнів із читання – 466 балів (у країні-лідера – 555, у середньому в країнах-учасницях – 487). Базового рівня читацької грамотності не досягли 25,9 % підлітків, менше 4% учасників проекту досягли найвищого рівня. У національному звіті сформульовано рекомендації щодо шляхів подальшого розвитку освіти в Україні в коротко- та довгостроковій перспективі (режим доступу: <http://testportal.gov.ua>).

Згідно з опитуванням компанії Research & Branding Group 57% жителів України не читають книжок, регулярно читають книжки 43% українців, серед них 14% – майже щодня, 27% – кілька разів на тиждень, 21% – кілька разів на рік, 4% – рідше, ніж раз на рік. Проблема читання є національною. Результати дослідження PISA-2018 продемонстрували важливість учительської та батьківської підтримки й зацікавлення дітей читанням.

Одним із ефективних шляхів підвищення інтересу учнів до читання книг є співпраця вчителів-філологів з бібліотекарями та батьками. Таку співпрацю рекомендуємо розглядати за напрямками: вивчення читацьких інтересів школярів, формування культури читання учнів, підготовка та проведення уроків позакласного читання, розвиток мовлення, організація позакласної роботи з літератури. Спільними зусиллями батьків, учителів і бібліотекарів можна вирішити проблему дитячого читання й відповісти на виклики сучасного інформаційного суспільства.

Підвищення рівня читацької грамотності школярів можна досягти шляхом залучення їх до участі у всеукраїнських і міжнародних літературних проєктах:

проєкт UA: Казки. Можна послухати українські народні казки голосами відомих людей. Серед них – музиканти Андрій Хливинок та Марко Галаневич з гурту DakhaBrakha, письменник Сергій Жадан, реперка Alyona Alyona та інші;

проєкт KidStory. Пропонує прослухати та подивитися анімовані історії з книжок. В архіві такі книжки, як «Я не хочу бути принцесою» Гжегож Касдепке, «Скік-поскік» Наталі Забіли, «Людина-Восьминіжка» Жака Жаб'є;

проєкт «Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Книгоманія» <http://knygomania.com/>;

проєкт «Фестиваль дитячого читання «Книгоманія» <http://childrenfestival.org.ua/>;

проєкт «Читацький марафон» <http://childrenfestival.org.ua/>. Акція #ЖивіПисьменники <https://bit.ly/3ezHXOb>;

проєкт «Прийди. Візьми. Відпочинь» (Польща) <http://www.biblioteka.wroc.pl/mlodziez/projekty/kampania-www-wstap-wypozycz-wyluzuj>.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ МОВ І ЛІТЕРАТУР КОРИННИХ НАРОДІВ, НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У 5-6 КЛАСАХ

ПОЛЬСЬКА МОВА

Особливості викладання польської мови в 5-6 класах Вінницької області.

У закладах загальної середньої освіти Вінницької області польська мова може вивчатися як предмет, або як факультатив, спецкурс чи курс за вибором, як мова національної меншини, або як друга іноземна мова. В області польська мова вивчається в закладах загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Навчальні програми, підручники.

У 2023/2024 навчальному році вивчення польської мови в 5-6 класах НУШ здійснюватиметься за модельними навчальними програмами:

• **Модельна навчальна програма «Польська мова. 5-9 класи (початок вивчення з 1 класу)»** для закладів загальної середньої освіти (авт. **Войцева О.А., Бучацька Т.Г.**): <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Polska.mova.5-9-kl-poch.vyvch.z.1.kl.ukl.Voytseva.Buchatska.14.07.pdf>.

Модельна навчальна програма сучасної польської мови для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, де польська мова викладається як предмет (в системі шкільної мовної освіти учнів), передбачає вивчення польської мовної системи як засобу комунікації, пізнання та впливу, спрямована на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) та спеціальні (предметні) компетентності.

• **Модельна навчальна програма «Польська мова. 5-9 класи (початок вивчення з 5-го класу)»** для закладів загальної середньої освіти (укл. **Мацькович М.Р., Калуські Томаш-Аркадіуш, Калуська Р.Ю.**): <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Polska.mova.5-9-kl-poch.vyvch.z.5.kl.ukl.Matskovych.ta.in.14.07.pdf>.

Модельна навчальна програма (НМТ) призначена для вивчення курсу польської мови в закладах загальної середньої освіти із навчанням українською мовою. Курс вивчення розпочинається у 5 класі (перший рік навчання) і триває до 9 класу. Він орієнтований на учнів, для яких польська мова є рідною.

Обидві МНП враховують сучасні підходи до вивчення мов, що закладені в Державному стандарті базової середньої освіти (від 30 вересня 2020 р. № 898) згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України “Про повну загальну середню освіту”, які ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», та наскрізні лінії у всіх ключових компетентностях умінь (пункт 9 Державного стандарту), враховує положення Концепції «НУШ» (2016) та міжнародні рекомендації в галузі освіти національних меншин.

• **Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5-9 класи»** для закладів загальної середньої освіти (автори **Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М., Мацькович М. Р., Глинюк Л. М., Браун Є. Л.**): <https://cutt.ly/1Zvahod>.

НМТ розрахована для вивчення польської мови як іноземної (друга іноземна мова). Відповідно до навчального плану, починаючи з 5-го класу, передбачено можливість навчання 2-ої іноземної мови, на яку відводиться дві тижневі години. Навчання другої іноземної мови ґрунтується на загальнодидактичних і методичних принципах, як і навчання першої іноземної мови, але має специфічні ознаки. Оскільки оволодіння учнями другою іноземною мовою відбувається в умовах контактування рідної та першої іноземної мов, це спричиняє виникнення проблем інтерференції з боку не лише рідної мови, але й першої іноземної. Тому у процесі

навчання другої іноземної мови необхідно спиратися на врахування особливостей рідної мови і першої іноземної, щоб передбачити всі можливі труднощі навчання другої іноземної мови.

Мовний інвентар у програмі розміщено на сторінках: 5 клас – с. 14, 6 клас – с.17, 7 клас – с. 20-21, 8 клас – с. 24-25, 9 клас – с. 27-28.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

Календарно-тематичне планування – <https://cutt.ly/yZvpV78>.

Підручник «Польська мова 5 клас» – <https://cutt.ly/MZvawZJ>.

Конспекти уроків до підручника «Польська мова 5 клас» – <https://cutt.ly/tZvabpL>.

Корисні матеріали для вчителів польської мови можна знайти на сайті Спільки вчителів-полоністів України (<https://znpu.org.ua/>).

Дороговказом для вчителів польської мови та літератури є посібник: Особливості вивчення польської мови як другої іноземної у 5 класі : метод. реком. / уклад. С. О. Степанюк, Л. М. Глинюк, А. О. СтанькоПрисяжнюк. Луцьк : ВІППО, 2022. 140 с. https://drive.google.com/file/d/18L0h8X1GnceK874RTxi6hIp07TuoEsNP/view?usp=drive_link

Зорієнтуватися в особливостях формувального оцінювання допоможе курс «Оцінювання без знецінювання»: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course>.

Звертаємо увагу, що в освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати навчальну літературу, яка має гриф Міністерства освіти і науки України або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті Міністерства (<https://mon.gov.ua/>), на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>) та на вебсайті ІМЗО в розділі «Електронна бібліотека». Крім електронних версій підручників, розміщені художні та науково-популярні видання серії «Шкільна бібліотека» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти (<https://lib.imzo.gov.ua/>).

Особливості викладання польської мови в 7-11-х класах. У Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в 6-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою подано такі програми:

7-9 класи

1. Навчальна програма для учнів 5-9 класів загальноосвітніх закладів «Польська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (початок вивчення з 1 класу)». 5-9 класи. Наказ МОН від 07.06.2017 р. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/polska-mova-dlya-zagalnoosvitnix-navchalnix-zakladiv-z-navchannyam-ukrayinskoyu-movoyu.pdf>.

2. Навчальна програма «Польська мова для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою» (5-й рік навчання) <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/polska-mova-dlya-zagalnoosvitnix-navchalnix-zakladiv-z-navchannyam-ukrayinskoyu-movoyu.pdf>.

3. Навчальна програма для учнів 5-9 класів загальноосвітніх закладів «Польська мова як друга іноземна у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням іноземних мов та у закладах загальної середньої освіти (початок вивчення з 5 класу)». 5-9 класи. Наказ МОН від 24.11. 2017 р. №1539 (на сайті ZNPU, у варіанті 1-9 класи, у розділі «Навчальні програми»: II. Program nauczania języka polskiego jako obcego (kl. 1-9): <http://znpu.org.ua/materialy-dydaktyczne/programy-nauczania/>).

10-11 класи

1. Навчальна програма для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Польська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою

(рівень стандарту)» (початок вивчення з 1 класу) (чинна з 1 вересня 2018 р.) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

2. Навчальна програма для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Польська мова як друга іноземна у спеціалізованих школах із поглибленим вивченням іноземних мов* та у закладах загальної середньої освіти» (рівень стандарту) (початок вивчення з 5 класу). <http://znpu.org.ua/materialy-dydaktyczne/programy-nauczania/>.

Програми факультативних курсів (різні варіанти) «Польська мова. 1–4, 5–9, 10–11 класи». Автори: Л. М. Щерба, М. З. Зелінська. Лист Міністерства освіти і науки України № 14.1/12-Г-872 від 11.06.2014 та календарно-тематичне планування розміщені у III розділі на сайті за покликанням: <http://znpu.org.ua/materialy-dydaktyczne/programy-nauczania/>.

Проте варто зауважити, що у більшості програм закінчився термін дії грифа МОН. Отже, у 6-9 класах продовжуємо навчатись за програмою Program nauczania języka polskiego w klasach 5-9.(1 rok nauczania). Програма «Польська мова 5-9 кл» (як рідна у шк. з укр. мов. навч.) (укладачі Мацькович М.Р., Бугера Л.Д., Пришляк Л.А.) (вебсайт ZNPU).

Якщо школа обирає вивчення польської мови як другої іноземної, обираємо програму з II розділу: II. Program nauczania języka polskiego jako obcego (kl. 1-9). Програма з польської мови як іноземної 1-9 класи. Можна вивчати мову з 5 класу, враховуючи рівень підготовленості учнів.

Якщо ж факультативно – то можна використовувати програму Л.М. Глинюк, (Висновок комісії з мов національних меншин Науково-методичної ради МОН України «Схвалено до використання у закладах загальної середньої освіти» (протокол №2 від 11 червня 2020 р. Лист ІМЗО №22.1/12-Г-348 від 12 червня 2020 р.).

Підручники:

· Сайт МОН, ІМЗО: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/5-klas/12-mov-natsionalnikh-menshin-5-klas/>.

· Сайт Спілки вчителів-полоністів України: <http://znpu.org.ua/materialy-dydaktyczne/podreczniki/>.

· Сайт Видавничого дому «Букрек»: <http://www.bukrek.net/index.php/en/>.

На сайті ZNPU <http://znpu.org.ua> представлені різні лінії підручників: як для шкіл з польською мовою навчання, так і для закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Додаткові підручники й посібники:

□ Підручник для 1 класу. Автор Романик Л.І., методист Дрогобицької філії Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України.

□ Збірник переказів для ДПА в 11 класі.

□ Збірник диктантів для ДПА в 11 класі.

□ Збірник диктантів для ДПА в 9 класі.

□ Інтерактивний підручник «Włącz Polskę»: <http://włączpolske.pl/>.

□ Посібники Є.Ковалевського: 1. «Jak uczyć języka polskiego i kultury polskiej na Ukrainie. Metodyka nauczania języka polskiego»; 2. «Myślę po polsku».

□ Підручник для 7 класу (10 тем). 3-й рік навчання. (Добірка текстів та завдань, конспекти уроків).

□ Конспекти лекцій/уроків польської мови для 1-11 класів, укладені відповідно до програми факультативного курсу (1 год. на тиждень), на сайті ZNPU в розділі «Навчальні матеріали – конспекти лекцій» за посиланням: <http://znpu.org.ua/materialy-dydaktyczne/konspekty-lekcji/>.

□ Завдання всеукраїнських учнівських олімпіад минулих років з польської мови і літератури містяться на сайті ZNPU в розділі «Навчальні матеріали – рекомендовані навчальні матеріали». База завдань олімпіади:

- <http://znpu.org.ua/materialy-dydaktyczne/zalecane-materialy-edukacyjne/>;
- <https://www.oljip.pl/>;
- <http://www.staropolska.pl/>.

Оцінювання навчальних досягнень учнів у 6-11-х класах здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з мов національних меншин (лист МОН України від 30.08.2013 № 1/9–592 «Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання російської мови та інших мов національних меншин для використання в загальноосвітніх навчальних закладах, де навчаються рідною мовою або вивчають її»).

Якщо ж польська мова вивчається як друга іноземна, то оцінювання навчальних досягнень учнів відбувається відповідно до вимог, вказаних у методичних рекомендаціях з іноземних мов.

Зміст навчання іноземної мови охоплює такі види мовленнєвої діяльності: рецептивні, продуктивні та інтеракційні. Така мовленнєва діяльність передбачає вміння: сприймання на слух; зорове сприймання; усне та писемне продукування; усна, писемна та онлайн взаємодія. Для виявлення рівня володіння кожним умінням розроблені відповідні критерії. Мовленнєві уміння є основою для реалізації системи контролю над ходом і якістю засвоєння учнями змісту навчання іноземної мови.

Учні з самого початку навчання повинні знати, яких результатів їм потрібно досягти. У цьому полягає й певний стимул до підвищення якості власних знань і умінь.

Основними видами оцінювання з іноземної мови є поточне (не поурочне), тематичне, семестрове, річне оцінювання та підсумкова державна атестація.

Основною ланкою в системі контролю у закладах загальної середньої освіти є поточний контроль, що проводиться систематично з метою встановлення правильності розуміння навчального матеріалу й рівнів його опанування та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання.

Основна функція поточного контролю – навчальна. Запитання, завдання, тести спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення пройденого, тому індивідуальні форми доцільно поєднувати із фронтальною роботою групи.

Тематичне оцінювання проводиться на основі поточного оцінювання.

Окремого оцінювання для виставлення тематичних оцінок не передбачено.

Під час виставлення тематичного балу результати перевірки робочих зошитів не враховуються.

Важливою ланкою в системі контролю є семестровий контроль, що проводиться періодично з метою перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в обсязі навчальних тем, розділів семестру й підтвердження результатів поточних балів, отриманих учнями раніше. Семестровий контроль проводиться двічі на рік.

Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі програми, охоплюють найбільш актуальні розділи й теми вивченого матеріалу, розробляються вчителем з урахуванням рівня навченості, що дозволяє реалізувати диференційований підхід до навчання.

Семестровий контроль проводиться за всіма мовленнєвими уміннями.

У журналі робиться, наприклад, такий запис:

05.12. Контроль аудіювання

18.12. Контроль говоріння

22.12. Контроль читання

25.12. Контроль письма

Звертаємо увагу, що запис «контроль» не є контрольною, і може бути комплексним та проводитись у формі тестування. Оцінка за семестр ставиться на основі поточного оцінювання (тематичного) та оцінок контролю з мовленнєвих умінь.

У початковій школі (1-4 класи) зошити перевіряють після кожного уроку у всіх учнів. У 5-9 класах зошити перевіряють один раз на тиждень. У 10-11 класах у зошитах перевіряють найбільш значимі роботи, але з таким розрахунком, щоб один раз на місяць роботи всіх учнів були перевірені.

До виправлення помилок у письмових роботах вчителі можуть підходити диференційовано, враховуючи вікові особливості учнів та рівень сформованості відповідного уміння у конкретного учня/учениці: виправляти помилки власноруч; підкреслювати слово/вираз

тощо з помилкою; підкреслювати саму помилку з метою самостійного виправлення її учнем/ученицею; позначати рядок, в якому є помилка, на полях з метою самостійного пошуку та виправлення помилки учнями.

Відповідно до загальних вимог до ведення класного журналу «Записи в журналі ведуться державною мовою. З іноземних мов частково допускається запис змісту уроку та завдання додому мовою вивчення предмета. Зошити підписуються мовою навчання.

Виставляючи тематичну оцінку учитель, враховує всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. Проведення окремої тематичної атестації при здійсненні відповідного оцінювання не передбачається.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок.

При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Під час виставлення річної оцінки мають враховуватися: динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета протягом року; важливість тем, які вивчались у I та II семестрах, тривалість їх вивчення та складність змісту; рівень узагальнення й уміння застосовувати набуті протягом навчального року знання тощо.

Відповідно до чинних нормативних актів семестрова і річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Коригування семестрової оцінки проводиться згідно з пунктом 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2006 № 496.

Коригування річної оцінки проводиться згідно з пунктами 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 14.07 2015 №762 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 08 травня 2019 року № 621), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 липня 2015 р. за № 924/27369.

Норми та критерії перевірки навчальних досягнень учнів 7-11 класів з польської мови, кількість і призначення учнівських зошитів і словників можна переглянути в посібнику для вчителів польської мови «Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення мовно-літературних навчальних предметів у закладах освіти в 2021-2022 н.р.»:

https://docs.google.com/document/d/1mA05_0vAp4yP010cl0Un_Suu5PS7QJCW/edit?usp=sharing&oid=110698057784824885463&rtpof=true&sd=true

Формувальне оцінювання. Оцінювання учнів здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku>).

Основними видами оцінювання результатів навчання учениць/учнів є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. Необхідно розрізняти *поточне формувальне* оцінювання (оцінювання для навчання) та *підсумкове оцінювання* (семестрове, річне). Від правильної організації оцінювання значною мірою залежить ефективність управління сучасним освітнім процесом.

Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням/ученицям усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Структура формувального оцінювання: визначення цілей навчання; узгодження критеріїв оцінювання з учнями / ученицями; виявлення, збір та інтерпретація доказів навчання, зворотний зв'язок; підтримка; усунення прогалин.

Пропонуємо деякі техніки формувального оцінювання: застосування прийомів зворотного зв'язку, самооцінювання та взаємооцінювання, педагогічне спостереження, аналіз портфоліо.

Щодо портфоліо – це добірка учнівських робіт (портфоліо розвитку, демонстраційне портфоліо, тематичне портфоліо, портфоліо проєкту, комбіноване портфоліо), що демонструють прогрес у навчанні й докладені зусилля за певний період навчання. Водночас рекомендуємо техніки із застосуванням карток, піктограм/ смайлів, «5-П» («Пригадай – Підсумуй – Питай – Прокоментуй – Пов'яжи»), кубування, трихвилинна пауза, сигнали рукою, шкалювання тощо.

Формувальне оцінювання – це принципово інший підхід до організації системи контролю та оцінювання в освіті: організує освітній процес як максимально адаптований до індивідуальних особливостей, інтересів і потреб кожного здобувача освіти; формує вчителя як творчу особистість, яка усвідомлює особливе соціальне призначення освіти й, головне, готова реалізовувати його в межах своєї педагогічної діяльності.

Підсумкове оцінювання – задля отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення модельної навчальної програми або окремих освітніх компонентів. *Семестрове оцінювання* здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня / учениці. *Річне оцінювання* здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. *Річна оцінка* не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року.

Формувальне оцінювання дозволить отримувати інформацію щодо навчальних досягнень учнів не лише учительці/учителю, а й кожному здобувачеві освіти. Ця інформація необхідна учням для усвідомлення власного просування в навчанні, учителю – для визначення рівня складності завдань і коригування освітнього процесу з урахуванням можливостей і потреб класу.

Формувальне оцінювання може здійснюватися у формі само- та взаємооцінювання, зокрема учні/учениці співставляють досягнутий результат своєї діяльності з її метою, аналізують успіхи і причини індивідуальних невдач у вивченні навчального матеріалу та визначають можливі шляхи їх подолання.

Поточне оцінювання призначене для встановлення рівнів опанування здобувачами освіти навчального матеріалу та здійснення корегування щодо застосованих технологій навчання. Опроваджувати поточне оцінювання необхідно систематично, використовуючи завдання на повторення пройденого матеріалу й закріплення вивченого.

При здійсненні підсумкового оцінювання необхідно використовувати завдання для визначення рівня досягнень за кожною групою результатів: (учениця/учень) опрацьовує та використовує інформацію, застосовує її в житті. Для проведення зазначених видів оцінювання ефективно використовувати компетентнісно орієнтовані завдання.

Оцінюванню також підлягає сформованість у здобувачів освіти наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

Ураховуючи адаптаційний цикл (5 клас), рекомендуємо використовувати мотиваційні формули вербального оцінювання учнів/учениць:

низький рівень (відтворення): Будь уважним! Говори чіткіше! Спробуй не поспішати! Зосередься, зверни увагу на... . Відповідай конкретніше! Ти вже більше працюєш над собою. Доклади більше зусиль! Я вірю в тебе! Уже краще! Значно краще!

середній рівень (розуміння сприйнятого): Значно краще! Щодня тобі вдається все краще! Вітаю з першим успіхом! Я пишаюся тобою! Дуже добре! Досить вдало! Я щиро радію за тебе!

достатній рівень (застосування знань): Я погоджуюся з тобою! Ти вмієш правильно висловлюватися! Мені приємно бачити твою роботу! Ти вже багато чого вмієш! Як влучно! Чудово! Молодець! Це твоя перемога!

високий рівень (вияв творчих здібностей): Дуже задоволена твоєю роботою! Ти маєш особисту думку! Довершено! Зразково! Бездоганна відповідь! Пречудово! Відмінно! Тощо.

Вербальну оцінку пропонуємо реалізовувати й письмово, залишаючи відповідні сталі висловлювання / моделі в зошиті після перевіреного завдання тощо: *Уважно перевір це завдання. Спробуй знайти помилку. Потренуйся виконувати таке завдання. Ти швидко вчишся. Ти на правильному шляху. Значно краще. Ідеально виконано. Бездоганно. Чудова ідея. Відмінний результат тощо.*

Оцінюванню також підлягає сформованість у здобувачів освіти наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

Навчання й оцінювання – нероздільні механізми, а педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного освітнього процесу. Від правильної організації оцінювання більшою мірою залежить ефективність його управління. Зорієнтуватися в особливостях формувального оцінювання допоможе курс «Оцінювання без знецінювання»: <https://study.era.com/uk/courses/course>.

Підготовка учнів до основної сесії зовнішнього незалежного оцінювання. З метою підвищення якості підготовки учнів до ЗНО раціональним рішенням вважаємо використання годин варіативної складової у старшій школі на посилення вивчення української мови та літератури, оскільки результати ЗНО попередніх років засвідчили, що значна частина випускників не має високого рівня базових знань і вмінь із цих предметів.

Рекомендуємо послуговуватися матеріалами сайту Українського центру якості освіти: <https://testportal.gov.ua/tag/dsyao/>.

Звертаємо увагу на новий посібник «Путівник учасника ЗНО» (https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Putivnyk-uchasnyka-ZNO_2022.pdf), який містить інформацію, розміщену за форматом «запитання – відповіді».

Рекомендуємо ознайомитися з матеріалами розділу «Підготовка. ЗНО-2022» (<https://testportal.gov.ua/zno-2022/>), де подано докладний опис усіх предметів ЗНО: за якою програмою потрібно готуватися; зі скількох тестових завдань складається сертифікаційна робота; скільки часу відведено на тест; як оцінюють різні типи завдань.

Для тренування доречно використовувати тести минулих років, розміщені в розділі «Підготовка. Тести минулих років» (<https://testportal.gov.ua/testy-mynulyh-rokiv/>). Виконання завдань сертифікаційних робіт попередніх років не тільки дає змогу діагностувати рівень набутих компетентностей, а й повправлятися у виконанні різних типів тестових завдань, виробити власну стратегію ефективної роботи під час проходження зовнішнього незалежного оцінювання.

Для закріплення окремих тем стануть у пригоді тематичні онлайн-тести, розміщені на сайті Львівського регіонального центру оцінювання якості освіти. Не варто залишати поза увагою і відеоматеріали, розміщені на YouTube-каналі Українського центру.

Застосування норм та правил нової редакції «Українського правопису» в усіх сферах суспільного життя. З 2023 року у тести ЗНО вноситимуть завдання, які містять норми та правила правопису, що зазнали змін. У червні 2019 року фінальний текст нової редакції «Українського правопису» було опубліковано на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки та Національної академії наук. Із повним текстом нової редакції «Українського правопису» можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/IpEfVC/>.

Основні зміни в новій редакції: <https://cutt.ly/GyLupby>. В освітньому процесі рекомендуємо акцентувати увагу на змінах у правописі при повторенні раніше вивченого матеріалу, нові теми слід подавати за новим правописом, пояснювати учням ті зміни, які трапляються в матеріалах підручників, що видані раніше.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ТА КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИХ ПЛАНІВ НА ОСНОВІ МОДЕЛЬНИХ ПРОГРАМ

Учителям надається самостійність у виборі модельних програм, розробці власних програм і створенні освітньої програми закладу із власним навчальним планом, спираючись на типову освітню програму. Також можна вводити інтегровані курси й таким чином підлаштувати програму під власні потреби.

Відповідно до модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти з предметів «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», «Польська мова» до укладання навчальної програми на основі модельної педагогіки можуть підійти творчо: самостійно визначити кількість годин (у рамках запропонованого мінімуму та максимуму), необхідних для засвоєння, осмислення мовних тем, текстуального, оглядового вивчення художніх творів, які входять до кожного блоку, розділу; обрати художні твори, які автори модельних програм пропонують на вибір. На розсуд учителя розподіляються години на повторення та узагальнення, розвиток мовлення, позакласне читання, літературу рідного краю. Запропонована кількість годин до кожного тематичного блоку та підрубрик є орієнтовною.

Календарно-тематичне планування з української мови (польської мови) в 5-6 класах може бути розроблене вчителем орієнтовно за таким зразком:

№ п/п	К-сть год	Дата	Тема уроку	Очікувані результати навчання, компетентнісний підхід (відповідно до теми)	Навчально-методичний контент	Примітка
1	1	03/09	Вступ. Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова — державна мова України	<p>Предметні компетентності:</p> <p>Знансва складова знає і пояснює...; знає типи мовлення (<i>розповідь, опис, роздум, оцінка (предмета, явища)</i>), наводить приклади відповідних висловлень; знає вимоги до... Діяльнісна складова володіє...; сприймає й опрацьовує інформацію...; розрізняє типи мовлення (<i>розповідь, опис, роздум</i>); визначає...; розрізняє...; застосовує на практиці... Ціннісна складова усвідомлює...; аналізує й здійснює внутрішній самоконтроль за...; розпізнає...; прогнозує; обґрунтовує ...</p> <p>Ключові компетентності:</p> <p>Спілкування державною мовою Ставлення: . Навчальні ресурси: діалог. Компетентності в природничих науках і технологіях Уміння: . Уміння вчитися впродовж життя Уміння:</p>	Лінки на авторські матеріали, ресурси інтернету, коректно скорочені тексти, інфографіку, завдання, цифрові ресурси	

Календарно-тематичне планування з української та зарубіжної літератур в 5-6 класах може бути розроблене вчителем за таким зразком:

№ п/п	К-сть год	Дата	Тема уроку	Очікувані результати навчання, компетентнісний підхід (відповідно до теми)	Теорія літератури (ТЛ)	Твори на вибір (ПЧ/ЛРК)	Репозитарій електронних ресурсів. Навчально-методичний контент	Примітка
1	1	03/09	Вступ. Література як вид мистецтва	Учень/учениця - знає - висловлює - набуває...	фольклор, - жанр, - художній образ фольклор, - жанр, - художній образ		Лінки на авторські матеріали, цифрові ресурси, коректно скорочені тексти, відео, інфографіку, завдання.	

Свобода педагогічної діяльності. Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх технологій, методик компетентнісного навчання.

Учитель має право на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників.

Під час розроблення календарно-тематичного та поурочного планувань учитель має самостійно вибудовувати поетапність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту підручника. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя.

Адміністрація закладу загальної середньої освіти та працівники методичних служб мають надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу.

ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В 7-11 КЛАСАХ

Звертаємо увагу, що в мовленнєвій лінії навчальної програми для 10-11 класів подано перелік рекомендованих видів роботи, які дають змогу учням реалізувати здобуті знання на практиці. Ці види роботи забезпечують повноцінний мовленнєвий розвиток старшокласників, адже комплексно охоплюють формування всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання,

читання, говоріння і письма). Системний підхід до розвитку мовлення учнів не передбачає виділення окремих годин на традиційні для 6 – 9 класів аудіювання, читання мовчки та вголос, перекази, твори тощо, оскільки ці види роботи передбачено на кожному уроці. Учитель може на власний розсуд змінювати запропоновані теми й види роботи, але водночас прагнути протягом року рівною мірою приділяти увагу розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності.

Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, учениць, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності.

Есе – самостійна творча письмова робота, ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу.

Види есе: вільне і формальне

Вільне	Формальне
<i>Ознаки:</i>	<i>Ознаки:</i>
невеликий обсяг (7-10 речень); довільна форма і стиль викладу зі збереженням структурованості тексту (вступ, основна частина, висновок); наявність позиції автора.	обсяг 120-200 слів логічна організація структури: наявність відповідних компонентів (теза, аргументи, приклади, оцінювальні судження, висновок); грунтовність викладу; наявність позиції автора.

Вільне есе обмежене в часі (5 – 10 і 10 – 15 хв.). До нього доцільно вдаватися на кожному уроці й на різних етапах його: цілевизначення, закріплення, рефлексії тощо.

Для написання формального есе виділяють більше часу: від 20 до 45 хвилин.

Види формального есе:

інформаційне (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис);
критичне;

есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз).

Розподіл годин між розділами

Вказаний у навчальних програмах розподіл годин між розділами вважається орієнтовним. У разі потреби вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також послідовність вивчення розділів.

Кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови

Звертаємо увагу на кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови в закладах загальної середньої освіти з українською мовою навчання.

Фронтально оцінюють диктант, письмовий переказ і письмовий твір (навчальні чи контрольні види робіт), *мовні знання й уміння*, запис яких здійснюють на сторінці класного журналу «Зміст уроку».

Індивідуально оцінюють говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) і *читання вголос*. Для цих видів діяльності не відводять окремого уроку, проте визначають окрему колонку без дати на сторінці класного журналу «Облік навчальних досягнень».

У *I семестрі* проводять оцінювання двох видів мовленнєвої діяльності (усний переказ, діалог). У *II семестрі* – оцінювання таких видів мовленнєвої діяльності, як усний твір і читання вголос, що здійснюється в 6 – 9 класах.

Результати оцінювання *говоріння* (діалог, усний переказ, усний твір) і *читання вголос* протягом семестру виставляють у колонку без дати й ураховують у семестрову оцінку.

Повторне оцінювання із зазначених видів мовленнєвої діяльності не проводять.

Перевірка мовних знань і вмінь здійснюється за допомогою завдань, визначених учителем (тести, диктант тощо) залежно від змісту матеріалу, що вивчається.

Тематичні і семестрові оцінки

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольних робіт.

Семестрову – на основі тематичного оцінювання та результатів оцінювання певного виду діяльності: *говоріння* (діалог, усний переказ, усний твір) або *читання вголос*.

Якщо дитина прохворіла частину семестру, пропустила, наприклад, одну тематичну, не має оцінки за якийсь вид мовленнєвої діяльності, то оцінка за семестр виводиться на розсуд учителя залежно від динаміки особистих навчальних досягнень учня (учениці), важливості пропущеної теми чи теми, за яку учня (ученицю) атестовано, - (тривалість вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення матеріалу). За таких умов оцінка за семестр може бути такою, як тематична (якщо вона одна), або знижена на кілька балів (на розсуд учителя) .

Фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт у 6-9 класах

	6 кл.		7 кл.		8 кл.		9 кл.	
	I	II	I	II	I	II	I	II
Усього годин	122		88		70		70	
Години з РМ	23		22		16		19	
Перевірка мовної теми	4	4	3	3	2	2	2	2
Письмо: переказ	1	1	1	1	1	1	1	1
твір	-	1	-	1	1	1	1	1
Правопис: диктант	1	1	1	1	1	1	1	1
Говоріння: діалог	1	-	1	-	1	-	1	-
усний переказ	1	-	1	-	1	-	1	-
усний твір	-	1	-	1	-	1	-	1
читання вголос	-	1	-	1	-	1	-	1

Фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт у 10-11 класах

Рівень	Рівень стандарту		Філологічний рівень	
<i>Фронтальні види контрольних робіт</i>				
Форми контролю	I	II	I	II
Перевірка мовної теми	2	2	3	3
Письмо: есе	2	3	1	1
переказ	-	-	1	1
твір	-	-	1	1
<i>Індивідуальні види контрольних робіт</i>				
Говоріння: діалог	1	-	1	-
усний переказ	1	-	1	-
усний твір	-	1	-	1

У таблицях зазначено мінімальну кількість фронтальних видів контрольних робіт, учитель на власний розсуд має право збільшувати цю кількість залежно від рівня підготовленості класу, здібностей конкретних учнів, умов роботи тощо.

Оцінка за контрольний твір з української мови та переказ є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи (надпис у колонці «Твір», «Переказ» не роблять).

Акцентуємо увагу, що в разі відсутності учня на одному зі спарених уроків під час написання контрольного твору, переказу рекомендуємо давати йому індивідуальне завдання, визначене вчителем. Зазначене завдання виконується учнем під час уроку.

Кількість робочих зошитів з української мови за класами:

6 – 9 класи – по два зошити;

10 – 11 класи – по одному зошиту.

Для контрольних робіт з української мови в усіх класах використовують по одному зошиту.

Ведення зошитів оцінюють від 1 до 12 балів щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою, що зараховують до найближчої тематичної. Під час перевірки зошитів ураховують наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботи.

У разі відсутності учня на уроках протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф МОН України або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>).

В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні – дистанційної форми навчання в період воєнного стану, карантинних заходів в режимі онлайн і офлайн, учителям рекомендуємо використовувати сучасні електронні ресурси: ZOOM, Viber, Skype, безкоштовні платформи Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams, записи уроків у межах проєкту «Всеукраїнська школа онлайн» тощо.

Фронтальні та індивідуальні види контролю в умовах карантину проводяться з урахуванням матеріально-технічних можливостей закладу освіти, учителя-філолога. Педагог на свій розсуд може визначати вид та зміст завдань. Необхідні рішення щодо організації освітнього процесу, зокрема з української мови, можуть прийматися рішенням методичних об'єднань учителів-філологів.

Завдання оцінюються відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів 6–11 класів.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

У 2022/2023 навчальному році вивчення української літератури в 6 – 9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 №804;

у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>.

Зміст навчального матеріалу передбачає текстове вивчення творів, що виділені *напівжирним шрифтом*, інші ж лише називаються для допомоги вчителю під час вивчення певної теми. Крім того, для осучаснення змістового компонента, актуалізації компетентнісного підходу, надання вчителю методичної допомоги під час вивчення програмових тем запропоновано *рекомендаційну рубрику «Мистецький контекст» (МК)*.

Вивчення української літератури також відбувається із залученням *міжпредметних зв'язків* – МЗ (українська мова, історія, зарубіжна література, образотворче мистецтво, музика тощо).

Звертаємо особливу увагу на те, що запропонована кількість годин на вивчення кожного розділу чи підрозділу є *орієнтовною*, учитель може її перерозподіляти на власний розсуд. *Резервний час* учитель може використовувати також довільно, зокрема для збільшення кількості годин на вивчення окремого твору, для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, творчих та інших робіт (екскурсій, диспутів, семінарів тощо).

Запроваджено (*) – для творів, які не є обов'язковими, їх можна розглядати додатково, за вибором учителя, наявністю часу або самостійно.

Наприкінці програми для кожного класу подано орієнтовні списки літератури для додаткового (самостійного) читання.

У навчальній програмі профільного рівня передбачено вивчення творів літератури народів України, передовсім кримських татар. Також важливим компонентом програми є «Читацький практикум», спрямований на формулювання практичних навиків усних і письмових роздумів над прочитаним у різних стильових формах.

З метою рівномірного розподілу навантаження учнів протягом навчального року подаємо рекомендовану кількість видів контролю з української літератури (за класами). Поданий у таблиці розподіл годин є мінімальним і обов'язковим для проведення в кожному семестрі. Учитель-словесник на власний розсуд може збільшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовленості учнів, особливостей класу тощо.

Обов'язкова кількість видів контролю з української літератури в 6–9 класах

Класи	6		7		8		9	
	I	II	I	II	I	II	I	II
Семестри								
Контрольні роботи у формі:	3	3	3	3	3	3	3	3
контрольного класного твору;	1	1	1	1	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання тощо)	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки розвитку мовлення* (у+п)	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки позакласного читання	2	2	2	2	2	2	2	2
Перевірка зошитів	4	5	4	5	4	5	4	5

Обов'язкова кількість видів контролю з української літератури в 10-11 класах

Семестри	I		II	
	стандарту		профільний	
Рівні				
Контрольні роботи у формі:	3	3	4	4
контрольного класного твору*;	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання)	2	2	3	3
Уроки розвитку мовлення**	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)
Уроки позакласного читання	1	1	2	2
Перевірка зошитів	4	5	4	5

*Контрольні класні твори пропонуємо давати у формі есе, мінітворів щодо розкриття певної проблеми чи образу програмового тексту тощо. Це розвиватиме самостійне творче мислення учнів і дасть їм можливість виконати роботу протягом одного уроку.

**У кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – письмового. Умовне позначення в таблиці – (у + п).

Рекомендуємо оцінку за письмовий вид роботи виставляти всім учням, за усний – кількості учнів, які відповідали протягом уроку.

Оцінку за ведення зошита з української літератури виставляють у кожному класі окремою колонкою в журналі раз на місяць і враховують як поточну до найближчої тематичної. Під час оцінювання зошита з української літератури слід враховувати наявність різних видів робіт; грамотність (якість виконання робіт); охайність; уміння правильно оформлювати роботи

(дотримання вимог орфографічного режиму). У разі відсутності учня на уроці протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

Оцінка за контрольний твір з української літератури є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи. Надпис у журнальній колонці «Твір» не робиться.

Оцінку за читання напам'ять творів з української літератури виставляють у колонку без дати з надписом «Напам'ять».

З метою формування читацької компетенції доцільним є використання в освітньому процесі інтерактивних форм (відповідні інтернет-ресурси, мультимедіа, електронні книги й бібліотеки, аудіозаписи) і методів викладання предметів мовно-літературного спрямування, що мотивують інтерес учнів до читання, засвоєння літературних творів, вміння вступати в діалоги, аргументувати свою думку. Також необхідно включати матеріали щодо різних методик активного читання. Вчитель має акцентувати увагу на підвищення рівня читацької грамотності учнів, зокрема, формування здатності учня сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал.

Навчальна та методична література з української літератури, рекомендована МОН, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>).

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ НУШ

Нормативна база 2023-2024 навчального року

Конституція України

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)».

Методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації»

Наказ Міністерства освіти і науки України від 07 червня 2023 р. № 705 «Про проведення всеукраїнського конкурсу “Учитель року-2024”»

Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 “Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні”

Положення про атестацію педагогічних працівників (2022р.)

Лист Міністерства освіти і науки України від 21 жовтня 2022 р. № 1/12392-22 «Про атестацію та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти у період воєнного стану в Україні»

Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 серпня 2022 року № 707 «Про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі»

Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01 серпня 2022 року № 1371 «Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України» (щодо тривалості онлайн-уроків для школярів)

Перелік рекомендованої МОН начальної літератури на 2023/2024 навчальний рік

Електронні версії підручників для учнів 1-11-х класів (2023-2024 н.р.)

Державна служба України з надзвичайних ситуацій № 03-1870/162-2 від 14.06.2022 року «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти»

Наказ МОН від 01.04.2022 №289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти»

Наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»

Наказ МОН від 8 вересня 2020 року №1115 і зареєстровано в Міністерстві юстиції 28 вересня 2020 року за №941/35224 «Деякі питання організації дистанційного навчання»

Положення про сертифікацію педагогічних працівників (зі змінами від 24.12.2019 р.)

Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти

Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 року Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/.

Наказ Міністерство освіти і науки України від 4 жовтня 2021 р. №1067 Про затвердження Порядку наповнення вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» освітніми матеріалами.

Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Наказ Міністерства освіти і науки України від 18 жовтня 2019 р. №1310 Про затвердження типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог концепції «Нова українська школа».

Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2018 р. №1392 Про затвердження типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти відповідно до вимог концепції «Нова українська школа».

«Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>.

Політична пропозиція до проекту Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року:

Електронний ресурс Сайт МОН України. Режим доступу: [http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-\(2016-rik\).html](http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-(2016-rik).html).

Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи. Проект для обговорення/ Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. — АКМЕ ГРУП, 2021. — 46 с.

Дорожня карта професійного розвитку вчителя. URL: http://gnatukvu.blogspot.com/2020/06/blog-post_4.html.

Державний стандарт базової середньої освіти. 5-9 класи Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnijstandart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.

Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/

Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти за покликанням:

https://drive.google.com/file/d/1fJ6ocII3kIhAq1UI5InNorfoj7rZh_3J/view.

Методичні рекомендації щодо використання всеукраїнських уроків онлайн в професійній діяльності педагога: <https://lms.e-school.net.ua/guide>; <https://osvita.diia.gov.ua/courses> - дія. Цифрова освіта.

Корисні публікації

1. Бриндза Вікторія Давайте думати про державу, як про менеджера, і вчитися довіряти // Українська освіта майбутнього: основні орієнтири [Електронний ресурс] / Велика ідея – Режим доступу: <https://biggggidea.com/practices/ukraska-osvita-majbutnogo-osnovni-orientiri/>.

2. Кен Робінсон і Лу Ароніка. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / Кен Робінсон і Лу Ароніка. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.

3. Авраменко, Н., Коваленко, Л. (2022). Застосування практичних аспектів фінського досвіду оцінювання навчальних досягнень учнів у Новій українській школі. Acta Paedagogica Volyniensis, 1, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.1>.
Текст статті: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/439/395>;
<file:///C:/Users/Home/Desktop/439%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-816-1-10-20220414.pdf>

4. Коваленко, Л., Шевченко І. (2021). Сучасна безперервна педагогічна освіта як соціокультурний феномен. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2021. Вип. 2 (20) Adult Education: Theory, Experience, Prospects. 2021. Vol. 2 (20), с.89–100, doi: <https://cutt.ly/uZUXuJv>.

5. Регент Юлія. Прибульці з майбутнього – покоління Z. Як з ними порозумітися? [Електронний ресурс] / Юлія Регент //Нова українська школа (2018) – Режим доступу: <http://nus.org.ua/view/prybutsi-z-majbutnogo-pokolinnya-z-yak-z-nymy-porozumitysya/>.

6. Ладика Ірина. Діти XXI століття: знайомся, центеніали! [Електронний ресурс] / Ірина Ладика // Суспільство (2017). – Режим доступу: <http://studway.com.ua/centennial/>.

7. Хроменко Ірина. Вісім ознак сучасного уроку зарубіжної літератури. <https://vseosvita.ua/library/visim-oznak-sucasnogo-uroku-zarubiznoi-literaturi-46734.html>.
8. Ісаєва Олена. Сучасний урок зарубіжної літератури. <http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-student-2-1-kurs-4.pdf>.
9. Дядюшкіна Ірина. Телеграм канал – сучасна та ефективна альтернатива блогу учителя. <https://www.youtube.com/watch?v=pUj6oW7m-BY>.
10. Короткий словник актуальних іншомовних слів і термінів, які вживаються в сучасному освітньому процесі. URL:<https://vseosvita.ua/library/korotkij-slovník-aktualnihinsomovnih-sliv-i-terminiv-aki-vzivautsa-v-sucasnomu-osvitnomu-procesi-416334.html>
11. Tsisana Palmer 15 Characteristics of a 21st-Century Teacher [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.p21.org/ourwork/p21-framework>.
12. Озерний Д., Серостанова О. Що формує ставлення учнівства до вивчення мови. URL:<https://nus.org.ua/view/shho-formuye-stavlennya-uchnivstva-do-vyvchennya-movy>.
13. Озерний Д. Як мотивувати учнівство до вивчення мов. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-motyvuvaty-uchnivstvo-do-vyvchennya-inozemnyh-mo>.
14. Валізка творчих вправ на уроках зарубіжної літератури. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cHUif3EOviY>.
15. Креативні методики читання, що мотивують та виховують. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DK4rnRuZAIg&list=RDCMUcMsTGJwVun9bqKsfSPnRCHw&index=7>.
16. Лисенко О. Проблема національної ідентичності: педагогічний, соціологічний, філософський аналіз [Електронний ресурс] / О. Лисенко // Науковий огляд. - URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view>.
17. Чупрій Л. Формування загальнонаціональної ідентичності українців в контексті сучасних викликів / Л. Чупрій, П. Гай-Нижник // Гілея: науковий вісник. -2015. - Вип. 101. - С. 48-53.
18. Посібник «Ціннісні орієнтири сучасної української школи», 2019: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf>.
19. Педагогічний вісник Поділля, №2 (50), 2018. <https://drive.google.com/file/d/1ruTrJiqmFLdRrB5mSmY7ZhNmyR87Wpg7/view>.

Інтернет-ресурси, які розширюють інформаційне поле матеріалів щодо підготовки вчителів-філологів до навчального року

1. Сайти для вивчення української мови. URL: <http://loyer.com.ua/uk/sajti-dlyavivchennya-ukrayinskoji-movi-dlya-ukrayintsiv-ta-inozemtsiv>.
2. Платформи для навчання учнів: а) <https://mon.gov.ua/ua/vseukrayinskij-rozklad>

- б) <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-shkoli-ta-navchalni-platformi-nadayut-bezkoshtovnijdostup-dlya-zdobuvachiv-osviti>
- в) <https://docs.google.com/document/d/1ND4tq6f11iVFlyYridcZ11CyLVbrnJXSbQm9Lymq9I8/edit>
3. Бібліотека корисних ресурсів. Навчально-методична скарбничка НУШ (розробник ДНУ «ІМЗО»): <https://cutt.ly/VZvRiw9>
4. Сайт навчально-методичних посібників, методичних видань учителів усіх предметів з різних регіонів України: https://znayshov.com/News/Details/navchalnometodychni_posibnyky_dlia_pedahohichnykh_pratsivnykiv
5. Вебсайт МОН України: (МОН): <https://mon.gov.ua/ua>
6. Вебсайт ІМЗО: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/5-klas/12-movi-natsionalnikh-menshin-5-klas/>
7. Вебсайт ZNPU : <http://znpu.org.ua/>
8. Вебсайт КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти» (ВАБО): методичний кластер (інформаційні матеріали для методичного кейсу вчителя-філолога, презентації актуальних освітніх тем, конспекти уроків, підбірки вправ, завдань, статті методичної тематики, фахові видання): <http://academia.vinnica.ua/>
9. Вебсайт Українського інституту розвитку освіти (УІРО): <https://uied.org.ua/>
10. Всеукраїнська школа онлайн (ВШО): <https://lms.e-school.net.ua/>
11. Сайт Українського центру якості освіти: <https://testportal.gov.ua/tag/dsyao/>
12. Вебсайт видавництва «Букрек»: <http://www.bukrek.net/index.php/en/>
13. Платформа «На урок». Огляд і розбір Держстандарту мовно-літературної освітньої галузі для класів із українською мовою навчання: <https://naurok.com.ua/post/oglyad-i-rozbir-derzhstandartu-movno-literaturno-osvitno-galuzi-dlya-klasiv-iz-ukra-nskoyu-movoyu-navchannya>
14. Студія онлайн освіти EdEra. Курс «Оцінювання без знецінювання»: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course>.
15. Онлайн-платформа «Друзі Полліанни» до підручника «Зарубіжна література» (О. М. Ніколенко та ін.): <https://www.academia-nikolenko-5klas.com.ua/> (електронні хрестоматії для учнів, аудіохрестоматії, відеохрестоматії, мультимедійні презентації, експрес-уроки, тестові завдання).
16. Методична платформа до підручника «Зарубіжна література» (О.М. Ніколенко та ін.) <https://www.5klas.com.ua/> (навчальна програма, календарно-тематичне планування, літературні намистинки (з досвіду роботи вчителів), дидактичні матеріали, матеріали для дистанційного навчання, вправи для формування оцінювання).
17. Планування та систематизація роботи сучасного вчителя. Сайт-портфоліо вчителя української мови та літератури Кузьмич Л. В.: <https://cutt.ly/JZbkV8b>

18. Як “прокачати” свою українську мову. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/11/9/226321/>.
19. Проект «Якість освіти». Організація освітнього процесу в 5-х класах закладів загальної середньої освіти: <https://www.youtube.com/watch?v=YaRoXl4lsy0>
20. Збірник календарно-тематичних планувань з української мови та літератури на 2022-2023 н.р.: <https://www.schoolife.org.ua/?p=66695>

Корисні ресурси для дистанційного навчання

1. Методичний посібник «Організація дистанційного навчання в школі», автори – А.Лотоцька, А.Пасічник: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii-dystantsiy-na_osvita_razvoroty.pdf.
2. Ресурси Всеукраїнської школи онлайн: <https://lms.e-school.net.ua/>.
3. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-dodystantsijnogonavchannya-rekomendatsiyidlyavchyteliv/>.
4. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnicno-organizuvatydystantsijnenavchannya-pokroкова-instruktsiya/>.
5. Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання. <https://nus.org.ua/articles/chotyryservisy-yakidopomozhut-organizuvatydystantsijne-navchannya/>.
6. Дистанційне навчання: як зацікавити учнів — поради від учительки. <https://nus.org.ua/articles/dystantsinenavchannya-yakzatsikavyty-uchnivporady-vid-uchytelky/>.
7. Освіта після пандемії. Тренди майбутнього шкільної освіти. <https://nus.org.ua/view/osvitapislya-pandemiyi-chastyna2-trendymajbutnogo-shkilnoyi-osvity/>.
8. Як працювати в Google-класі: покрокова інструкція. <https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-v-googleklaspokroкова-instruktsiya/>.
9. Як використовувати YouTube у дистанційному навчанні. <https://nus.org.ua/articles/yak-vykorystovuvatyoutube-udystantsijnijnomu-navchanni/>.
10. Усе в одному місці: як програма Discord допоможе організувати дистанційне навчання. <https://nus.org.ua/articles/usev-odnomu-mistsi-yakprogramadiscord-dopoozhe-organizuvatydystantsijnenavchannya/>

На етапі підготовки до 2023/2024 навчального року та в щоденній професійній діяльності рекомендуємо вчителям використовувати матеріали (які не втратили чинності), підготовлені нами на прохання освітян:

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання української мови та літератури, зарубіжної літератури, мов і літератур корінних народів, національних меншин у закладах загальної середньої освіти в 2021/2022 навчальному році: <https://drive.google.com/file/d/1Z0tEM845YmAj3oIkhLJQ1TI0L63gGGFq/view>

2. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови і літератури, зарубіжної літератури за дистанційною формою організації навчальної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти

<https://drive.google.com/file/d/1AjyqkY5ZJ3wGe0V97e5YZp1F6qGU8IWI/view>

3. «Норми єдиного мовного та орфографічного режиму на уроках словесності в закладах загальної середньої освіти з українською мовою навчання: українська мова та література, зарубіжна література, мови і літератури корінних народів, національних меншин»:

<https://cutt.ly/tZbl6yE>

4. Орієнтовні теми для обговорення на засіданнях методичних об'єднань учителів української мови та літератури, зарубіжної літератури, мов національних меншин: <https://cutt.ly/cZbzy1U>

Більше актуальної інформації щодо вивчення української мови та літератури, зарубіжної літератури, мов і літератур корінних народів, національних меншин, а також методичні матеріали, календарно-тематичне планування, результати ЗНО поступово розміщуватимемо на:

- вебсайті КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти» (<http://www.voipoppp.vn.ua>);
- сторінці спільноти «КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти» у мережі «Facebook»: <https://www.facebook.com/academia.vn.ua>;
- у блозі «Відділ української мови та літератури, мов національних меншин і зарубіжної літератури»: http://slovyanskafilologiya.blogspot.com/2014_01_01_archive.html;
- сторінці спільноти вчителів-філологів області «Філологічна лабораторія "Методика. Пошук. Досвід» у мережі «Facebook»: <https://cutt.ly/XZbzf9Z> ;
- сторінці спільноти вчителів словесності, музики, художньої культури «Література і мистецтво» у мережі «Facebook»: <https://www.facebook.com/groups/2289185967859366>.

Сучасна освіта – майбутнє вільної України!

Успішного, переможного та мирного навчального року вам, незламні освітяни!